

**EUREKA
Digital
2-2007**

Rapport fra prosjektet

**”Spesialpedagogisk kompetanseutvikling
Norge–Nordvest-Russland 2002–2005”**

**av høgskolelektor
Magne Ånensen
avdeling for lærerutdanning**

Høgskolen i Tromsø
i samarbeid med
Nord-Norges Diakonistiftelse
Fylkesmannen i Troms
Pomor-Universitetet i Arkhangelsk
Arkhangelsk fylke

EUREKA DIGITAL 2-2007

ISBN: 978-82-7389-115-0

ISSN 0809-8360

INNHold:

Innledning	3
Beskrivelse	4
Prosjektets målsetting	4
Bakgrunn for prosjektet	4
<i>My Mozhem</i>	5
Prosjektorganiseringen	5
Økonomiske vansker	6
Vurderinger	8
Studiegjennomføringen og studentgruppen	9
Forberedelsene til praksisopphold i Tromsø	10
<i>Norskstudiet</i>	10
<i>Undervisning om Norge, norsk skole og spesialpedagogikk</i>	11
<i>Videopresentasjon av praksisinstitusjonene</i>	11
<i>Toveis lyd/bilde-møter</i>	12
Praksisperiodene i Tromsø	12
<i>Mottakelsen i Tromsø</i>	12
<i>Varighet av praksisperiodene</i>	13
<i>Organisering av praksisen</i>	13
<i>Erfaringer fra selve praksisen</i>	13
<i>Litt mer om studentene</i>	14
<i>Praksisveiledningen</i>	15
<i>Innkvarteringen</i>	15
<i>Sosiale tiltak</i>	16
<i>Studentene som kulturelle ambassadører</i>	17
<i>De russiske lærerne</i>	17
Avslutningsseminarene i Arkhangelsk	18
Vurdering i forhold til hovedmålsettingene	19
Vurdering i forhold til partenes egne begrunnelser for å delta	20
<i>Høgskolen i Tromsø</i>	20
<i>Fylkesmannen i Troms</i>	21
<i>Nord-Norges Diakonistiftelse</i>	21
<i>Institutt for Barns Utvikling ved Pomor-Universitetet</i>	22
Etter prosjektet – Hva nå?	24
Oversikter	26

Innledning

Denne rapporten oppsummerer prosjektet ”*Spesialpedagogisk kompetanseutvikling Norge--Nordvest-Russland 2002–2005*”. Det er den avsluttende delen av et norsk-russisk samarbeid som har strukket seg over perioden 1998–2005. Prosjektet er grundig beskrevet i prosjektplanen som ble utarbeidet i sin endelige form i mars 2003 (vedlagt). Første del av samarbeidet, perioden 1998–2001, var organisert i prosjektet ”*Spesialpedagogikk Arkhangelsk*”. Det er først beskrevet i prosjektplanen fra juli 1998 og oppsummert i prosjektrapporten som ble utarbeidet høsten 2001 (begge er vedlagt).

De to prosjektene handler i all hovedsak om det samme. Det er de samme partene som samarbeider om de samme oppgavene og med de samme folkene involvert. Samarbeidet har dreid seg om et viktig bidrag til gjennomføring av den 5-årige utdanningen for tre kull spesialpedagogikk-studenter ved Pomor-Universitetet i Arkhangelsk, til sammen 36 studenter. Hver enkelt av disse studentene har hatt 2 praksisopphold i Tromsø. Som forberedelse til denne praksisen har de studert norsk, og de har hatt undervisning om Norge, norske samfunnsforhold, vårt skolesystem og vår spesialpedagogiske tenkning og praksis.

22. september 1998 undertegnet tre norske og to russiske institusjoner; Høgskolen i Tromsø (HiTø), Nord-Norges Diakonistiftelse (NND), Statens Utdanningskontor i Troms (SU, nå Utdanningsavdelingen hos Fylkesmannen i Troms), Pomor-Universitetet og Arkhangelsk fylke, en avtale der de forplikter seg til å samarbeide faglig og organisatorisk omkring denne utdanningen av spesialpedagoger.

De to prosjektene, som representerer hver sine faser i samarbeidet, er naturlig nok svært like. Det er likevel noen forskjeller som en kan lese ut fra de to prosjektplanene. Dette gjelder særlig *prosjektets målsetting* eller partenes begrunnelse for å delta i samarbeidet, og *prosjektorganiseringen* eller rollefordelingen mellom partene. Dette blir beskrevet nærmere på de neste sidene.

Beskrivelse

Prosjektets målsetting

Prosjektplanen gjør grundig rede for både prosjektet sin overordnede målformulering og for den begrunnelsen og målsettingen som hver enkelt av partene hadde for å delta i samarbeidet. Dette er prosjektets overordnede målformulering:

”Bidra til å øke de norske og russiske deltakernes kompetanse på nasjonalt og internasjonalt demokratisk samarbeid, og gjennom dette bidra til realisering av de respektive organisasjoners strategiske målsettinger.

Bidra til at det bygges opp kontakt mellom norsk og russisk fagkompetanse på utdannings-området, ved at det utvikles og gjennomføres spesialpedagogisk utdanning ved Pomor statsuniversitet. – Og at det legges grunnlag for framtidig spesialpedagogisk forskningssamarbeid mellom våre to land gjennom student- og lærerutveksling med høgskolen i Tromsø.

Bidra til en utvikling i Nordvest-Russland innenfor tilbud og tjenester for funksjonshemmede som vil bedre disse levevilkår”(våre uthevinger).

Det vil føre for langt å referere hele målsettingskapitlet her, og vi viser til prosjektplanen (s. 4–8).

Det var særlig de norske partene som utdypet og presiserte sine begrunnelser. Med dette ble målsettingskapitlet i den nye planen vesentlig grundigere og mer gjennomtenkt enn i de opprinnelige samarbeidsplanene. Prosjektgruppa sitt arbeid med målsettingskapitlet i den nye prosjektplanen bidro sterkt til å videreutvikle det synet vi hadde hatt på samarbeidet vårt. En viktig bakgrunn for denne målsettingsrevisjonen var et møte vi hadde med Barentssekretariatet. Etter det møtet så vi helt tydelig først og fremst et klart behov for en grundig planrevisjon og også hva vi måtte legge mer vekt på i målsettingskapitlet. Revisjonen av målsettingene innebar at prosjektet ble mer balansert når det gjelder bidrag og utbytte for samarbeidspartene, slik at de framsto som mer likeverdige enn i den opprinnelige prosjektplanen.

Bakgrunn for prosjektet

I 1997 konstaterte en at det i hele Arkhangelsk fylke ikke ble utdannet spesialpedagoger som på kvalifisert faglig grunnlag kunne stå for undervisning av psykisk utviklingshemmede barn og unge i barnehage og skole. Vi snakker da om et geografisk område på størrelse med hele Nord-Norge og med dobbelt så mange mennesker. Denne situasjonen var egnet til å gjøre inntrykk på fagfolk og andre med interesse og engasjement for utviklingshemmede mennesker. Dette var bakgrunnen for at Pomor-Universitetet etablerte et utdanningstilbud i spesialpedagogikk på Institutt for Barns Utvikling (IBU) under ledelse av direktør Anatoly Gribanov.

Når Pomor-Universitetet og Arkhangelsk fylke valgte å samarbeide med norske partnere om dette utdanningstilbudet, så hadde det nok å gjøre med de gode erfaringene som dette universitetet allerede hadde fra samarbeidet med norsk partner over flere år. Fra 1993 hadde de hatt formelt samarbeid med Nord-Norges Diakonistiftelse med sikte på utvikling og

oppbygging av spesialpedagogisk kompetanse på russisk side. Hensikten var å bidra til utvikling og iverksetting av nye og bedre offentlige tiltak og tjenester for psykisk utviklingshemmede og andre funksjonshemmede i Nordvest-Russland.

Etter russisk prioritering formulerte en i begynnelsen av dette samarbeidet to konkrete mål:

1. Å reise et bygg som skulle gi rom til et pedagogisk-psykologisk og sosialt-medisinsk senter. (Dette ble åpnet i 1998 som en avdeling under Institutt for barns utvikling ved Pomor-Universitetet.)
2. Å etablere en forsøks-/demonstrasjonsklasse for ”ikke-opplæringsdyktige” barn. (Denne startet opp i 1997, med 8 barn med ulike typer utviklingshemninger.)

Den kunnskapen og de erfaringene en hadde fått gjennom arbeidet med å realisere de nevnte to tiltakene viste at det var et stort behov for nok et konkret tiltak:

3. Å etablere en utdanning av spesialpedagoger i Arkhangelsk fylke.

My Mozhem

Før vi går videre må vi si noen ord i tilknytning til pkt. 2 ovenfor: Denne forsøks-/demonstrasjons-klassen fikk navnet *My Mozhem!* (Vi Kan!). Navnet sier mye om de forhåpningene og intensjonene som lå bak dette tiltaket. Klassen ble etablert som et resultat av entusiastisk samarbeid mellom dyktige fagfolk og ivrige foreldre i Arkhangelsk og med NND som en svært viktig bidragsyter og katalysator, og den fikk sitt tilholdssted i godt egnede lokaler i en av bygningene til Pomor-Universitetet. Denne plasseringen var et uttrykk for at universitetets ledelse hadde stor tro på tiltaket, og det hadde dessuten en stor og viktig symbolsk verdi. Klassen var nok liten, men det viste seg etter hvert at den fikk svært stor betydning.

De dyktige og engasjerte pedagogene drev et systematisk spesialpedagogisk arbeid i tråd med målsettingene, og barna viste alle tegn på trivsel og utvikling. Foreldrene var fornøyde, selv om noen av dem var skuffet over at barna ikke utviklet seg så raskt som de hadde håpet. I foreldregruppa hadde det nok vært noen urealistiske forhåpninger om at nettopp deres barn gjennom dette tiltaket skulle ”overvinne” utviklingshemningen og bli som andre ”normale” barn.

My Moszhem-forsøket var så vellykket at tiltaket etter noen år kunne avvikles som eget særtiltak, fordi de arbeidsmåtene en hadde utviklet og de elevene som en hadde kunne overføres til skoler og engasjerte lærere i elevenes nærområde.

Prosjektorganiseringen

Med dette som bakgrunn tok NND kontakt med SU i Troms, som overordnet faglig forvaltningsinstans på fylkesnivået, og med HiTØ, som utdanningsinstitusjon med spesialpedagogikk i sin fagportefølje, for at de tre partene sammen skulle utgjøre den norske siden av et forpliktende samarbeide for å realisere pkt. 3 ovenfor: å etablere et utdannings-tilbud for spesialpedagoger ved Pomor-Universitetet i Arkhangelsk.

22. september 1998 undertegnet tre norske og to russiske institusjoner; Høgskolen i Tromsø (HiTø), Nord-Norges Diakonistiftelse (NND), Statens Utdanningskontor i Troms (SU, nå Utdanningsavdelingen hos Fylkesmannen i Troms), Pomor-Universitetet og Arkhangelsk fylke, en avtale om å samarbeide faglig og organisatorisk omkring utdanning av spesialpedagoger ved Pomor-Universitetet. I avtalen forpliktet partene seg til å samarbeide om gjennomføringen av et 5-årig utdanningsprogram for spesialpedagoger.

Fra avtaleundertegning i Tromsø i september 1998 til og med 2001 gikk samarbeidet mellom de to russiske og de tre norske partene under prosjektnavnet "Spesialpedagogikk Arkhangelsk". I denne perioden var det NND, ved daglig leder Kjeld Ingebrigtsen, som var prosjektledelse på norsk side. Samarbeidet i disse årene er beskrevet i rapport 31.08.01, og vi viser til denne for grundigere beskrivelse av arbeidet.

I den rapporten vi nå skriver skal vi se på perioden fra høsten 2001 og fram til prosjektavslutning høsten 2005. Samarbeidet har i denne tiden gått under prosjektnavnet "Spesialpedagogisk kompetanseutvikling Norge–Nordvest-Russland 2002–2005", og Høgskolen i Tromsø, Avdeling for lærerutdanning, har hatt den formelle prosjektledelsen på norsk side. Avdelingsdirektør Bjørg Hunstad har vært prosjektansvarlig for økonomien i prosjektet, mens undertegnede har vært prosjektleder, med ansvar for å koordinere og gjennomføre de ulike aktivitetene på norsk side i samsvar med prosjektplanen. Kjeld Ingebrigtsen fortsatte selvfølgelig i prosjektets ledergruppe sammen med Rolv Johannes Jørgensen Seternes som i hele samarbeidsperioden representerte SU i Troms.

Det er viktig å understreke at denne overføring av ansvaret for prosjektledelsen fra den private stiftelsen NND og til den statlige institusjonen HiTø bare var strategisk motivert. Det var på ingen måte uttrykk for noen misnøye med eller mistillit til tidligere prosjektledelse. Tvert imot. NND og Kjeld Ingebrigtsen hadde vist entreprenørskap på høyeste nivå; drevet fram samarbeidsprosjektet med stor skaperkraft og ledet det hele tiden på en forbilledlig måte. Uten Kjeld Ingebrigtsen og NND, så hadde ikke prosjektet eksistert. Bare fordi prosjektet kom i en alvorlig økonomisk krise på grunn av manglende prosjektstøtte, så ble alle vi i styringsgruppa enige om å gjøre dette organisatoriske rollebyttet ut fra hensynet til videre finansiering av samarbeidet. Vi tenkte at det kunne være lettere å få offentlige tilskudd til et prosjekt under høgskolens ledelse enn under ledelse av den private organisasjonen. I et forsøk på å skaffe penger til videre drift slik at vi kunne fullføre prosjektet, så valgte vi som et strategisk grep å definere årene 2002–2005 som et nytt prosjekt; med nytt prosjektnavn, ny prosjektledelse og med en ny og mer omfattende målbeskrivelse.

Økonomiske vansker

Samarbeidsprosjektet har i all hovedsak vært basert på ekstern finansiering, og det har vært behov for betydelige økonomiske tilskudd. Fram til 2001 gikk det stort sett bra å skaffe de nødvendige midlene, og kostnadene var så langt også moderate, men fra da av kom prosjektet inn i en langt mer kostnadskrevende periode. Vi var nå kommet til utvekslingsfasen, der russiske studentgrupper med deres veiledere, 14–15 personer til sammen, skulle reise fra Arkhangelsk til Tromsø og ha kost og losji her i 3 uker. De skulle alle ha lommepenger og bussbilletter, og veilederne på praksisinstitusjonene skulle ha godtgjørelse for sitt arbeide. Etter planen skulle det i denne utvekslingsfasen gjennomføres til sammen 6 slike praksisperioder. Da praksisperiode nummer to var gjennomført, høsten 2002, ble det klart for oss i prosjektledelsen at vi ikke maktet å skaffe tilveie de nødvendige økonomiske tilskudd fra

de mest aktuelle bidragsyterne. Vi hadde også forsøkt å skaffe tilskudd andre steder, men vi lyktes ikke med det.

Det var ikke bare selve utgiftsøkningene i prosjektet som var problemet. Like viktig var at det var blitt vanskeligere å skaffe midler til å finansiere aktiviteter i Barentssamarbeidet i det hele tatt. For det første var statens bevilgninger til Barentssekretariatet knappere nå enn de var på slutten av 1990-tallet. For det andre var det kommet flere seriøse aktører på banen som konkurrerte mer effektivt om de knappe midlene. For det tredje hadde Barentssekretariatet nå begynt å legge større vekt på balanse i prosjektene; det måtte være tydeligere hva den norske part i prosjektene skulle få som utbytte av samarbeidet. Denne situasjonen var en stor utfordring for prosjektledelsen på norsk side. Vi hadde en prosjektplan som vi ikke hadde penger til å gjennomføre. I Russland satt tre studentkull som var forespeilet til sammen seks praksisperioder i Tromsø i prosjektperioden, og studentene hadde studert norsk i flere år for å forberede seg til praksisen i Norge. Det første studentkullet skulle nå ha sitt andre og siste opphold i Tromsø. Vi hadde gjort de formelle og praktiske forberedelsene til praksisperioden, men vi hadde ikke økonomisk mulighet til å gjennomføre den. Vi måtte derfor ta den tunge avgjørelsen om å avlyse. Det var med tungt hjerte vi sendte melding til ei forventningsfull studentgruppe om at det siste praksisoppholdet i Tromsø måtte avlyses. Studentene fikk i stedet denne praksisperioden hjemme i Arkhangelsk.

I den situasjonen valgte vi å ta kontakt med Barentssekretariatet. Vi fikk avtale om et personlig møte for å drøfte på nytt hvilke muligheter som kunne finnes for å få finansiert ei fullføring av prosjektet vårt. Til dette møtet hadde vi skissert 3 ulike modeller for videreføring av prosjektet; plan A, B og C. Den første modellen var en fullskala gjennomføring nesten i tråd med den opprinnelige aktivitetsplan, og den siste var nærmest en form for styrt avvikling av prosjektet med bare en fire dagers tur til Tromsø for de studentene som enda ikke hadde hatt praksisopphold der. I møtet 6.februar 2003 med rådgiver Jan Eirik Johnsen i Barentssekretariatet hadde vi så en grundig gjennomgang av prosjektplanene og vi fikk nyttige råd for den videre finansieringen. Møtet ga ny optimisme til prosjektgruppa, og etter det satset vi på å gjennomføre plan A, riktignok i en nøktern utgave. Gjennom kjennskap til og god kontakt med en viktig nøkkelperson i Barentssekretariatet og bedre kunnskap om arbeids- og tenkemåte når prosjektsøknader vurderes, så hadde vi nå et bedre utgangspunkt for å skreddersy søknadene i forhold til vurderingskriteriene. Vi var nå ved godt mot i prosjektledergruppa. Vi gjennomførte deretter den formelle omorganiseringen som er omtalt ovenfor og gikk i gang med å utarbeide nye søknader fram mot fristen våren 2003. Vi var også så optimistiske at vi i mellomtiden valgte å gjennomføre den første praksisperioden i Tromsø for studentkull nummer to, i tillit til at vi skulle få positive svar på søknadene.

Det gikk godt, og i mai måned fikk vi melding om at søknadene til Barentssekretariatet og til Utenriksdepartementet ble innvilget. I 2004 og 2005 var det de samme to instansene som ga støtte slik at vi har kunnet fullføre prosjektet. I 2005 fikk de dessuten et tilskudd fra Troms fylke.

Det er viktig å understreke at de midlene som er kommet fra disse eksterne bidragsyterne er gått til å dekke eksterne utgifter knyttet til prosjektaktivitetene; reiser, opphold, eksterne tjenester osv. Hele tiden har prosjektpartene brukt egne ressurser på samarbeidet. Dette gjelder særlig arbeidstid for de ansatte som på forskjellig vis har deltatt i og bidratt til gjennomføringen, men det er også en del andre driftsutgifter som underveis er belastet prosjektpartene både på russisk og norsk side. Så mye om økonomien i prosjektet i denne rapporten, vi viser for øvrig til prosjektets regnskap.

Vurderinger

Prosjektet har vært forholdsvis omfattende, og det har til tider vært store utfordringer forbundet med gjennomføringen. Virksomheten har gått over 8 år, og den har involvert et stort antall personer i våre to land. I Norge har ca. 30 personer deltatt; prosjektledelse, administrativt ansatte og mer enn tjue praksisveiledere. Vi kan regne med at omtrent like mange har deltatt på russisk side, i tillegg til de 36 studentene, og da blir det nærmere 100 personer som har vært aktivt med i prosjektet. Russland og Norge er naboland, men likevel svært forskjellige. De har to svært ulike språk og dessuten store økonomiske, kulturelle og samfunnsmessige ulikheter. I all hovedsak har vi likevel maktet å gjennomføre prosjektaktivitetene i samsvar med planene som var lagt på forhånd. Det er ikke selvsagt å få det til i et langvarig og omfattende prosjekt. Ut fra dette må vi ha lov til å vurdere prosjektet som vellykket.

I fortsettelsen vil vi først se på ulike sider ved den praktiske gjennomføringen av aktivitetene og kommentere noen av dem nærmere. Dette er de sidene ved prosjektet som er forholdsvis lett å vurdere. Etterpå skal vi prøve å vurdere måloppnåelsen i videre betydning; i hvilken utstrekning prosjektet har gitt de resultatene eller effektene som de deltakende partene forventet og som var begrunnelsen for å gå i gang. Det er et betydelig vanskeligere og mer omfattende vurderingsarbeid fordi vi da snakker om forhold som i sitt vesen er lite målbare og vanskelige å kvantifisere. Samtidig kan det være en kompliserende faktor at prosjektet har gått over så lang tid som 8 år. Det er jo da mulig at de endringene som vi eventuelt kan konstatere etterpå kan være en direkte effekt av prosjektet, men de kan like gjerne være resultat av andre påvirkninger og utviklingstrekk som har løpt parallelt og samtidig. Endringene kan jo også være resultatet av prosjektet sitt samspill med andre slike positive faktorer, og dette er kanskje den mest sannsynlige forklaring på den utviklingen som har skjedd i løpet av disse årene.

Før vi ser nærmere på selve prosjektaktivitetene vil vi si litt om særlige utfordringer ved prosjekter som strekker seg over flere år. Vi har erfart at institusjoner som gir prosjektstøtte som regel ikke kan forplikte seg til å gi støtte for mer enn ett år om gangen. Det innebærer en usikker økonomisk basis for prosjektet, og det kan gjøre det vanskelig og nesten etisk uforsvarlig å gå inn i visse typer forpliktelser.

Da det så som mørkest ut for gjennomføringen av vårt prosjekt, så var det verste for oss i prosjektledelsen at vi var redd for å skuffe studentenes forventninger. Vi hadde satt de russiske studentene i gang med å studere norsk i flere år, og så kunne vi kanskje til slutt, på grunn av pengemangel, måtte avspise dem med en enkel helgetur til Tromsø. Det ville vært noe helt annet enn det de hadde blitt forespeilet og som de i lang tid hadde forberedt seg grundig til.

Utfordringen for de som har planer om flerårige prosjekt må være å lage gode planer med overbevisende argumentasjon, og framfor alt sørge for å komme i en god og tillitsfull dialog med de som skal behandle søknadene om økonomisk støtte. Det er viktig å få fram eventuelle menneskelige og etiske forpliktelser som prosjektet fører med seg når det først er satt i gang. Her er det etter vår erfaring helt nødvendig å få til personlige møter der en kan legge fram prosjektplanene og ha en god dialog over bordet med saksbehandlere og beslutnings-takere.

Studiegjennomføringen og studentgruppen

Vi konstaterer først at de tre studentkullene har fullført sine utdanninger, og frafallet av enkeltstudenter underveis har vært mindre enn en kunne vente ut fra erfaring med andre tilsvarende studentgrupper. De student-kullene som begynte å studere norsk og forberede seg til praksisopphold i Tromsø har hatt et frafall på 1–2 studenter totalt, og det er svært lite. Det lave frafallet kan ha to hovedforklaringer; enten systemet eller individene. Det gode resultatet kan altså enten tilskrives et solid og godt studieopplegg på Pomor-Universitetet, eller at studentene i prosjektet har vært særdeles godt motiverte og stabile i utgangspunktet.

Er det så noe spesielt å si om de studentene som deltok i prosjektet vårt? Ludmilla Mednikova, en av lederne for studiet, opplyste på avslutningsseminaret i mai 2005 at det har vært stor konkurranse om studieplassene på denne utdanningen og at i gjennomsnitt har én av elleve søkere kommet inn. Første året én av tre og siste året én av tjue. Det viser at utdanningen har hatt høy status og prestisje, og at interessen for studiet økte dramatisk i løpet av prosjektperioden. Erfaringsmessig vil en slik situasjon ha en positiv effekt på studie-gjennomføringen; når en først er kommet inn på ei attraktiv utdanning, så er det store sjanser for at en fullfører studiet.

Studentene var unge da de begynte på studiet. Mange var bare 17 år, og noen var litt eldre, men i gjennomsnitt var de ca 19 år da de begynte. De tre kullene i prosjektet utgjorde til sammen 36 studenter, 33 kvinner og 3 menn. Kjønnfordelingen var altså svært skjev, men det var egentlig ikke uventet. I Russland er det tydeligvis stadig, i enda sterkere grad enn i vårt land, tradisjon for at det er kvinnene som tar ansvar for mennesker som trenger spesiell hjelp. På spørsmål om hvorfor de hadde valgt nettopp dette studiet, fortalte de ivrig om sin motivasjon for å arbeide med utviklingshemmede barn og unge, med humanitære og nestekjærlige begrunnelser. Mange av dem hadde personlig erfaring med utviklingshemmede, gjennom familie, naboskap eller eget arbeid, og noen av de litt eldre studentene hadde dessuten allerede en pedagogisk fagbakgrunn. Nesten alle studentene uttrykte stor tro på at de gjennom denne utdanningen og sitt framtidige yrkesliv skal få muligheten til å gjøre noe positivt for livssituasjonen til utviklingshemmede medmennesker.

Vi må også tro at prosjektet i seg selv har hatt en positiv betydning for det lave frafallet. Da er det et viktig poeng at studentene i egenskap av å være prosjektdeltakere har sett på seg sjøl som litt spesielle. De har tatt en stor utfordring med å lære norsk, og har til gjengjeld fått interessante opplevelser gjennom praksisoppholdene i Norge. De har fått særlig oppmerksomhet fra medarbeidere i prosjektet både hjemme i Arkhangelsk og i Tromsø. I forbindelse med prosjektstart og praksisperiodene har de opplevd interesse fra media begge steder. Til sammen må disse sidene ved prosjektdeltakelsen ha bidratt til at studentene har sett på seg selv og sin egen utdanning som spesielt betydningsfull. De har følt seg som en gruppe pionerer, slik én av dem uttrykte det i sitt innlegg på avslutningsseminaret, og vi må anta at dette har virket positivt i forhold til å gjennomføre studiet etter planen. Alle de faktorene vi har pekt på, forhold ved prosjektet og egenskaper hos studentene, har etter alt å dømme virket positivt sammen.

Forberedelser til praksisoppholdene i Tromsø

Når studentene skulle gjennomføre en vesentlig del av sin undervisningspraksis på institusjoner i et fremmed land der de ikke kunne bruke sitt eget morsmål og der mange ting var svært forskjellig fra situasjonen i Russland, så måtte de forberede seg godt. Tanken var at en gjennom grundige forberedelser kunne bidra til at studentene fikk en ”flying start” på praksisperiodene. Forberedelsene besto først og fremst i at studentene skulle lære seg norsk, få generelle basiskunnskaper om Norge og Tromsø, og gjøres kjent med den tenkningen som preger arbeidet med utviklingshemmede barn og unge i norske barnehager og skoler. I fortsettelsen vil vi se mer detaljert på disse forberedelsene og gi en vurderende omtale av hvert enkelt element.

Planen for og hele opplegget rundt studentenes praksisopphold i Tromsø, inkludert alle forberedende aktiviteter, ble utformet av høgskolelektor Johannes Sørensen. Det han planla i innledningsfasen til prosjektet i 1998 ble i årenes løp gjennomført med svært få endringer. Det største avviket fra opprinnelig plan var nok den avkortinga av 2. praksisperiode som måtte iverksettes av økonomiske hensyn.

Norskstudiet

Norsk har vært en viktig del av studentene sitt studieprogram gjennom alle de fem årene. Unge russiske lærere med gode norskkunnskaper og med egen erfaring fra tidligere studieopphold i Norge har hatt ansvaret for undervisninga. Det har vært både innlagte prøver underveis og avsluttende eksamen i norsk på samme måte som i de andre fagene i studieopplegget. Det er denne delen av studentenes forberedelser til Norgesoppholdene som har krevd mest tid og arbeid.

Det viktigste spørsmålet ved denne norskopplæringen er om den førte fram til et funksjonelt språklig ferdighetsnivå for studentene. Greide de å kommunisere på norsk på en tilfredsstillende måte med elever, veiledere og andre under oppholdene i Tromsø? Dette varierte ganske mye. Noen av studentene forsto mye og snakket sjøl godt norsk, mens andre greide det mindre godt. Våre prosjektstudenter opplevde også at de forsto vesentlig mer av det de hørte på norsk enn det de sjøl maktet å uttrykke på språket. Det ligger i språklæringens natur. Erfaringa til de norske veilederne var at studentene hadde for dårlige språkferdighet til å delta i særlig grundige faglige diskusjoner. Utveksling av tanker og idéer omkring kompliserte faglige spørsmål setter store krav til språkferdighetene. Studentenes russiske lærere hadde samme oppfatning, at språkvanskene hemmet den faglige dialogen mellom studentene og de norske veilederne. Flere av studentene hadde også vansker med å snakke norsk med elever og brukere, og det var spesielt vanskelig nettopp i møtet med de utviklingshemmede som ofte selv også hadde betydelige redusert språkfunksjon. Kommunikasjonen på norsk ble derfor stort sett forholdsvis enkel. Selvsagt var det i hvert kull også en eller to studenter som ble virkelig flinke i norsk, og som forsto og kunne uttrykke det aller meste. De ble språklige ressurspersoner som på den ene siden supplerte sine medstudenter på en god måte, og på den andre siden gjorde det mindre nødvendig for alle å forstå og snakke sjøl.

De språklige begrensningene for studentene var likevel ikke større enn det vi kunne forvente slik omfanget på språkopplæringen var. Dersom studentene skulle hatt disse praksisoppholdene uten å ha lært norsk på forhånd, så ville det ha vært en nokså umulig situasjon for alle parter. Dersom vi skulle tatt sikte på at studentene jevnt over skulle ha

opnådd et vesentlig bedre språklig funksjonsnivå i norsk enn det de hadde, så måtte en ha gitt denne opplæringa så stor plass i studieopplegget at det hadde gått på bekostning av det spesialpedagogiske innholdet i studiet. Samlet sett må vi kunne si at norskopplæringen har vært en nødvendig forutsetning for å gjennomføre praksisperiodene i Tromsø. Den har bidratt vesentlig til både faglig, kulturell og menneskelig kontakt, og slik sett vært av stor betydning for måloppnåelsen i prosjektet.

Undervisningen om Norge, norsk skole og spesialpedagogikk

Denne undervisninga var organisert som gjesteforelesninger. Den foregikk i løpet av 1-2 dagers besøk av foreleser fra Høgskolen i Tromsø hvert år i løpet av de 3 første studieårene. På den måten fikk studentene noe generelle kunnskaper om Norge, om språket, historien og samfunnsforholdene, og om norsk skole og spesialpedagogikk. Vi la særlig vekt på den inkluderingsideologien som preger norsk spesialpedagogisk tenkning og det opplæringstilbudet vi har til psykisk utviklingshemmede.

Målsettinga med disse forlesningene var å gi en viss bakgrunnskunnskap om de ulike tema som en forberedelse til praksisen. Tanken var at praksisperiodene i Tromsø skulle by på opplevelser, erfaringer og faglige drøftinger som kunne utvikle og befeste kunnskapen og forståelsen. Forlesningene ble gjennomført på norsk og hadde dermed også en viss språktreningsverdi for studentene.

Fordi den første praksisperioden først skulle komme i andre semester i tredje studieår, så hadde disse gjesteforelesningene også en viktig funksjon som bidrag til å vekke og opprettholde studentenes motivasjon i ventetiden fram mot Norgesoppholdet. Vi som var forelesere oppfattet at denne undervisningen fungerte etter hensikten. Studentene møtte opp fulltallige og forventningsfulle og satt som tente lys. De var nok mindre aktive i timene enn norske studenter som vi var vant med, men etter hvert kom det også noen spørsmål fra dem. Her må vi huske at studentene så tidlig i løpet stadig hadde vansker med å forstå og snakke norsk. Kroppsspråket deres fortalte oss likevel på en overbevisende måte at de var svært motiverte for å delta i denne undervisningen.

Videopresentasjon av praksis-institusjonene

Prosjektet fikk utarbeidet videofilmer på ca. 30 minutter hver som presenterte hvert enkelt praksissted i Tromsø. Filmene hadde norsk tale av en eller flere av de ansatte fortalte om den aktuelle institusjonen. Disse filmene ble vist for studentene i Arkhangelsk, og på den måten fikk de sine første inntrykk av institusjonene og virksomheten der med barn/brukere og ansatte.

På samme måte som for undervisningen i avsnittet ovenfor, så hadde disse filmene flere siktemål; på den ene siden å formidle informasjon og på den andre siden bygge opp og vedlikeholde motivasjon. Disse filmene var ganske ressurskrevende å produsere, og det kan nok diskuteres om utbyttet for studentene sto i et rimelig forhold til produksjonskostnadene. Det muntlige budskapet i filmene var vanskelig å oppfatte for studentene, både fordi det var på dialekt og fordi en ofte ikke så ansiktet til personen som snakket. Dermed ble det lite igjen av den språktreningseffekten som de også var tiltenkt. Dersom filmene skulle fungert godt i forhold til alle målsettingene, så måtte en ha lagt vekt på dette i alle ledd i produksjonen, og da kunne kostnadene fort blitt urimelig store. En kunne kanskje oppnådd mye av den samme

informasjons- og motivasjonseffekten for studentene ved hjelp av en god amatørvideo til en langt lavere pris.

Toveis lyd/bilde-møter

Før det første praksisoppholdet deltok alle studentene i et toveis-lyd/bilde-møte med de veilederne som de skulle samarbeide med på praksisstedene. Det var ett slikt møte med hvert praksissted for hvert av de tre studentkullene. Det ble til sammen 18 møter i løpet av de første 3 årene i prosjektet. Studentene satt i et studio i Arkhangelsk og veilederne i studio på høgskolen i Tromsø. Studentene hadde forberedt seg ved å se videofilmen fra det aktuelle praksisstedet på forhånd. Møtespråket var norsk og studentene hadde forberedt spørsmål som de stilte til sine veiledere. Hvert møte varte en drøy halvtime, litt avhengig av studentenes språkferdighet og veilederens behov for å meddele seg. Disse møtene fungerte stort sett greit, men vi hadde såpass vansker med det tekniske opplegget at vi i et av møtene ikke fikk kontakt, og måtte gjøre nytt forsøk uka etterpå. Ellers var den tekniske kvaliteten så varierende at møtene ikke alltid ga det utbyttet vi forventet. Det gikk noe bedre etter hvert. Det kom av at tele-linjene mellom Russland og Norge ble mer pålitelige i løpet av perioden, og at vi som hadde ansvaret for gjennomføringen ble mer fortrolige både med teknologien og med situasjonen. Det var alle deltakernes første møte med slik teknologi og denne møteformen, og det var studentenes aller første møte med sine veiledere. Igjen kan vi peke på flere siktemål med denne arbeidsformen for studentene; utveksling av informasjon, bli kjent med hverandre, praktisere norsk språk og vedlikeholde motivasjonen. Sjøl om vi sleit med noen tekniske og metodiske begynnervansker, så ble det alt i alt et forsvarlig utbytte av disse møtene.

Når dette er sagt, så må vi likevel innrømme at denne formen for ”møte” ikke egner seg godt som møteform for mennesker som er helt ukjente for hverandre. I våre tilfeller var det jo snakk om å være fremmede for hverandre i dobbelt betydning, og kommunikasjonen ble relativt mager. Det ble utvekslet informasjon begge veier, og en fikk et første inntrykk av hverandre.

Praksisperiodene i Tromsø

Mottakelsen i Tromsø

Hver enkelt studentgruppe og deres russiske lærer(e) ble tatt imot av prosjektleder når de kom til flyplassen i Tromsø, og det var organisert felles transport til hotellet. Straks de var installert der så hadde vi en første felles samling for dem og de norske praksisveilederne. Da ble det utvekslet en del praktisk informasjon, de spiste middag sammen og samlet seg i mindre grupper for å bli mer kjent med hverandre. Dette var kanskje en selvfølgelig aktivitet i denne situasjonen, men det var viktig for oss at studentene snarest mulig skulle få god kontakt med sine veiledere. På den måten prøvde vi å legge et best mulig grunnlag for at praksisarbeidet kunne starte allerede neste morgen uten unødvendig ventetid.

Et viktig punkt i dette første møtet for alle de tre studentkullene var at rektor på høgskolen var til stede og ønsket dem velkommen. På den måten ville vi markere tydelig for våre russiske venner at de var høgskolens gjester mens de var i Tromsø, og de satte tydelig pris på det. Alle fikk dessuten hver sin ryggsekk med høgskolens logo som kunne signalisere tilhørighet til høgskolen under oppholdet, og som i ettertid kunne være en praktisk souvenir.

Varighet av praksisperiodene

I den opprinnelige prosjektplanen skulle varigheten på de to praksisperiodene i Tromsø være 3 og 6 uker. Økonomivanskene som vi allerede har nevnt, var årsak til at vi nokså tidlig underveis bestemte at også den andre perioden skulle være på 3 uker. Denne avkortningen ville nok til en viss grad redusere det faglige utbyttet for studentene, men vi mente at studentene i sin andre periode allerede var såpass forberedt på praksissituasjonen i Tromsø at de likevel samlet sett ville få et godt utbytte. Vi så oss nødt til å godta denne avkortningen fordi innsparinga på budsjettet var helt nødvendig, og vi tenkte at den økonomiske innsparingen var større enn reduksjonen i læringsutbyttet for studentene. For ordens skyld må vi nevne at de to praksisperiodene i Norge bare utgjorde en del av studentenes samlede praksisprogram i studiet.

Organisering av praksisen

De 12 studentene i hvert kull ble fordelt på 6 praksisinstitusjoner; én barnehage, tre barneskoler, én ungdomsskole og et dagsenter for utviklingshemmede voksne, slik at det var to studenter på hvert sted. Dette var planlagt i rimelig god tid slik at studentene visste hvor de skulle være i praksis. Fordelen med denne organiseringen var at vi ikke behøvde å rekruttere så mange praksisinstitusjoner, og at de to studentene hadde støtte i hverandre både språklig, arbeidsmessig og sosialt. Ulempen kunne være at studentene kanskje snakket for mye russisk med hverandre i løpet av dagen og i for liten grad måtte ta ansvar alene, både arbeidsmessig, sosialt og språklig.

Studentene deltok i alt det som foregikk i sine praksisgrupper, og fikk på den måten god innsikt i og erfaring med arbeidet. De var fast på et praksissted hele perioden, og i forskjellig type institusjon i de to periodene. De fikk også dra på avtalte dagsbesøk til en av de andre institusjonene for å få et inntrykk av arbeidet der. På den måten fikk studentene samlet sett et godt innblikk i opplæringstilbudet og institusjonshverdagen til barn og unge med utviklingshemninger i Norge. Med sin solide faglige bakgrunn fra studiet skulle studentene etter de to periodene i Tromsø ha godt grunnlag for å sammenligne med praksiserfaringene fra sitt eget land og kunne reflektere over disse.

Erfaringer fra selve praksisen

Studentene besvarte et kortfattet spørreskjema etter praksisperiodene. De skrev da at de trivdes meget godt på praksisstedene. De hadde blitt svært godt tatt i mot både av sine egne veiledere og de øvrige ansatte, og de hadde fått et godt forhold til barn, elever og brukere. De ga uttrykk for at de mener norske barn har det friere enn russiske barn og at kravene til disiplin og arbeid er mindre i barnehage og skole i Norge, enn det som er vanlig i Russland. Dette synet på norsk barnehage og skole har også kommet klart fram i de vurderingene som de russiske lærerne har kommet med etter å ha besøkt sine studenter på praksisstedene i Tromsø.

Studentene har vist seg som faglig godt skolerte. Noen av dem har holdt små mini-forelesninger for sine norske veiledere om spesielle temaer. Generelt har de vist seg som grundige og systematiske i sin faglige tilnærming, med interesse for utredning/kartlegging og systematikk i opplæring og trening av utviklingshemmede barn og unge. De har flere ganger reist spørsmål omkring faglig ansvar og overoppsyn, om planmyndighet og spesialisert ekspertise for undervisningen av det enkelte barn. Norske skoler og barnehager har tydeligvis

framstått som flate og demokratiske i sin faglige struktur, sammenlignet med et mye tydeligere faglig hierarki i tilsvarende russiske institusjoner.

Det kom fram i studentenes kommentarer at de har merket seg den vektleggingen i norsk spesialpedagogikk til å inkludere barna både i elevgruppen inne i selve institusjonen og i samfunnet utenfor, og å involvere barna både i aktiviteter og beslutninger der det er naturlig og mulig. Samtidig var de spørrende til om en i norsk spesialpedagogisk praksis i det daglige arbeidet er tydelig nok i forhold til spesifikke forutsetninger og mål for den enkelte eleven. Kan de ha oppfattet det slik at vi i opplæringen av våre utviklingshemmede lar den gode vilje overskygge et krav om faglig presisjon? Sjøl om det neppe er dekning for ei slik spissformulering, så kan den likevel rette oppmerksomheten vår på interessante forskjeller mellom Russland og Norge.

I opplæringen av utviklingshemmede i Norge spiller de daglige sosiale og praktiske aktiviteter en viktig rolle i det pedagogiske opplegget. Denne vektleggingen kan virke noe uvant for de russiske studentene, i alle fall til å begynne med. Ei forklaringen på den observerte forskjellen kan være at de utviklingshemmede i russiske skole jevnt over fungerer på et tilnærmet normalnivå sosialt og praktisk. Mye tyder på at vi i norske elevgrupper har en vesentlig større variasjonsbredde i funksjonsnivå enn det som de russiske studentene var vant med fra russiske skoler. Derfor kan russiske skoler i større grad enn det som er vanlig i Norge konsentrere den spesialpedagogiske innsatsen om det skolefaglige. Det er i alle fall en nærliggende forklaring på den forskjellen som studentene har observert. Vi må likevel være åpne for at det for alle elevene i russisk skole arbeides enda tydeligere og mer målrettet med det faglige enn det vi gjør i Norge.

Litt mer om studentene

Studentene har selvfølgelig vært ulike på den måten at noen har vært utadvendte og aktive mens andre har vært mer reserverte og passive. De norske veilederne opplevde likevel at disse russiske studentene gjennomgående var noe mindre aktive og tok litt mindre initiativ enn tilsvarende norske lærerstudenter i praksissituasjonen.. Denne forskjellen kan nok oppfattes som en egenskap ved disse studentene som gruppe. Vi har gjennom prosjektet kunnet observere de russiske studentene i ulike sammenhenger, både Tromsø og i Arkhangelsk. Da har vi fått et inntrykk av at de gjennomgående er noe mer avhengige av sine lærere og foresatte, kanskje mer underdanige, enn norske studenter. Sett med våre norske øyne har vi oppfattet forholdet mellom de russiske studentene og deres lærere som noe mer preget av et ”mester-lærling”-forhold enn det som er vanlig her i Norge.

Disse russiske studentene var noe yngre enn tilsvarende norske studenter vi kan sammenligne dem med. De russiske studentene var ferdig med sine studier når de var ca 21 år gamle i gjennomsnitt. Da var de på om lag samme alder som norske lærerstudenter er når de begynner på sin utdanning. En slik aldersforskjell på 3-4 år i denne fasen av livet kan bety ganske mye for måten en opptrer på i forhold til sine ”foresatte” i studiesituasjonen. Noe av den nevnte forskjellen i atferd som vi observert kan derfor forklares med aldersforskjellen.

Forskjellen kan også forstås som en følge av praksis-situasjonen her i Tromsø. Mange studenter vil nok oppleve praksisoppholdet i et fremmed land som svært mye annerledes enn det de er vant med. Da skal det mer enn tre korte uker til for å bli helt husvarm. Derfor må vi nok også vurdere de russiske studentene sin innsats og atferd i lys av den uvante situasjonen

de var i. Få av oss norske prosjektdeltakere har hatt erfaring med tilsvarende praksissituasjoner.

I de første to praksisoppholdene hadde studentene med seg sine egne faglige oppdrag; små undersøkelser som de skulle gjennomføre i praksisinstitusjonene og etterpå skrive oppgaver om hjemme i Arkhangelsk. Dette var selvfølgelig gode og faglig verdifulle oppgaver som fokuserte på sentrale forhold ved praksis. Likevel opplevde veilederne at dette arbeidet tok så mye av studentens oppmerksomhet og tid at "tilstedeværelsen" i selve praksissituasjonen ble skadelidende. Studentene ble for mye observatører og for lite deltakere. Vi tok dette spørsmålet opp til drøfting med studentenes lærere i Arkhangelsk, og disse oppgavene ble deretter tonet ned og gitt en form som i større grad kunne kombineres med å delta aktivt i selve praksissituasjonen.

Praksisveiledningen

I utgangspunktet hadde vi sett for oss at studentene og deres norske veiledere skulle ha egne daglige veiledningsøkter slik som vi kjenner fra praksisdelen i norsk lærerutdanning. Det viste seg snart at det var vanskelig å få dette til på grunn av språkvanskene. En valgte nokså snart å redusere omfanget av rene veiledningsøkter, og heller prøve å knytte veiledende kommentarer til selve undervisningsaktivitetene så langt det var mulig. For å styrke veiledningsdelen i de siste fire praksisperiodene valgte vi å gjennomføre to faglige kveldsøkter i uka. Der var alle studentene til stede sammen med to av de norske veilederne, som deltok på øktene etter tur. Enkeltstudenter hadde innledende framlegg til diskusjonen omkring temaer og situasjoner fra den daglige praksisen. På disse møtene deltok også den ene eller de to russiske lærerne som var sammen med studentene, og som hadde ambulert på praksisstedene i løpet av uka.

Da vi planla dette prosjektet var vi klar over at språket kom til å være en kritisk faktor i gjennomføringen. I mange av aktivitetene er tolk både helt nødvendig og fullt ut tilfredsstillende. I praksissituasjonen derimot er bruk av tolk nærmest utenkelig og umulig. Derfor vurderte vi det allerede i starten av prosjektet som en nødvendig forutsetning at de russiske studentene måtte lære norsk.

Erfaringen har vist oss betydningen av å ha et felles språk for kommunikasjon i og i tilknytning til praksis. Uten en slik språklig fellesarena, kunne en i stedet for virkelige praksisperioder med aktiv studentdeltakelse risikert å få en slags studiebesøk av en viss varighet men med liten grad av involvering og fordypning. Erfaringene med de lærerne som bare snakket russisk er illustrerende for språkets betydning i dette prosjektet.

Innkvarteringen

Prosjektet vårt hadde mange og til dels krevende målsettinger. Da kan det virke noe trivielt å nevne at vi i forberedelsesfasen gjorde ganske grundige overveielser omkring innkvarteringen av studentene i praksisperiodene i Tromsø. Vi mente faktisk at dette spørsmålet var av ganske stor betydning. Vi forsto at studentene idèelt sett burde bo sammen med nordmenn under oppholdet. Det ville være det beste både for å utvikle språkferdighetene, få kunnskap om det norske samfunnet og bli kjent med nordmenn. Slik sett ville privat innkvartering i norske familier vært det aller beste. Siden det dreide seg om såpass mange studenter som 12 stykker, så mente vi det var vanskelig å finne tilstrekkelig mange vertsfamilier. Derfor gikk vi bort fra det alternativet. Vi så deretter på den nest beste løsningen; å la dem bo sammen med norske studenter i studentboliger i byen, og prøvde derfor å skaffe hybler eller leiligheter hos

Studentsamskipnaden i Tromsø. Fordi det var mange studenter i gruppen og fordi det bare var tre ukers opphold om gangen, så fikk vi det ikke til. Løsningen ble derfor innkvartering på hotell. Det ble en kostbar løsning for prosjektet og ikke helt ideelt i lys av prosjektets målsetting, men det var lett å organisere rent praktisk.

Erfaringen viste oss at når studentene bodde sammen på hotell, så snakket de naturlig nok russisk med hverandre. De hadde også selskap i hverandre slik at de i for liten grad fikk kontakt med andre nordmenn enn hotellbetjeningen. Livet som hotellgjest var heller ikke godt egnet til å skaffe seg kunnskaper og erfaringer om Norge og nordmenns levevis i sin alminnelighet.

På denne måten kan vi si at boformen ødela litt for det som ellers kunne blitt enda mer positive følger av oppholdet. Lærdommen som vi kan trekke av dette er at i internasjonal utveksling bør folk helst bo enkeltvis sammen med de innfødte. På den måten lærer de mest både av språket og generell kunnskap om landet, og slik får de lettest kontakt med nye venner. Det er vanskelig å gjennomføre privat innkvartering med store grupper. Et poeng i slik utveksling kan derfor være å ha forholdsvis få personer i omløp på samme tid. I alle fall mener vi det er viktig dersom oppholdene skal ha en viss varighet og en vil oppnå en språklæringseffekt av betydning og en gjerne vil knytte varige personlige bånd mellom deltakerne.

Sosiale tiltak

Praksisveilederne gjorde mye positivt for studentene på fritida. De ba dem hjem til seg og tok dem med på ulike arrangementer, og gjorde en vertskapsinnsats som gikk mye lenger enn vi kunne forvente. Vi i prosjektledelsen prøvde også å legge til rette for noen positive opplevelser på kveldstid og i helgene. Gjennom dette fikk studentene ganske god kjennskap til de ulike attraksjonene i byen. Vi gjorde også noen forsøk på å knytte studentene nærmere til studentgrupper på høgskolen, men lyktes ikke godt med det. Her var det en hemsko at det var en såpass stor gruppe. Vi har tidligere beskrevet aldersforskjellen mellom de russiske og norske studentene, og den kan også ha hatt noe betydning. Praksisoppholdene var dessuten med ett unntak slik plassert i tid at prosjektleders egne norske studenter var ute i sine praksisperioder samtidig og dermed borte fra høgskolen. Dermed var det ikke så lett å finne aktuelle grupper som var motivert for å ”adoptere” prosjektstudentene, slik vi litt optimistisk hadde sett for oss i planleggingsfasen.

De russiske studentene og lærerne fikk litt lommepenger av prosjektet under Tromsø-oppholdet. Ikke mye, men slik at de hadde mulighet til å delta litt i bylivet, gå på kino og kafé, hvis de var nøkterne med forbruket.

Studentene var i sine skriftlige tilbakemeldinger svært fornøyde med Tromsø-oppholdet som helhet. De ga svært hyggelige og helt konkrete positive tilbakemeldinger på blant annet museumsbesøk og seriøse kirkekonsserter. Som vertskap oppfattet vi dette som mer positiv respons enn vanlig høflighet skulle tilsi. Vi velger å oppfatte det som et uttrykk for litt mer og noe annerledes kulturell interesse hos prosjektstudentene enn hos tilsvarende norske studenter. Vi fikk selvfølgelig også tilbakemeldinger som forventet, at de hadde tydelig savnet mer nærkontakt med norske studenter og ungdommer generelt under oppholdet i Tromsø.

Dersom den sosiale delen av oppholdet skulle vært vesentlig mer vellykket, så måtte vi gjort en ganske betydelig innsats for å legge ting til rette, og det hadde krevd mye tid av oss i

prosjektledelsen. Da måtte vi ha brukt vesentlig mer arbeidstid på denne siden av prosjektet enn det vi hadde anledning til, og en kan også stille spørsmål ved hvor langt en skal gå i å legge til rette fritiden for friske ressurssterke unge mennesker over tid. Det beste alternativet hadde nok vært, som nevnt tidligere, å satse mer på at selve innkvarteringen, å bo privat eller på studenthybel, skulle ha bidratt til å løse ”det sosiale problemet”, å bringe dem mer i kontakt med norske familier og studenter. Det kunne ha bidratt til at fritiden kunne vært enda mer meningsfylt og lærerik for studentene mens de var her i Tromsø.

Studentene som kulturelle ambassadører

Alle studentgruppene tok initiativ til å framføre enkle små kulturelle innslag eller forestillinger under oppholdene i Tromsø og de ble tatt godt i mot. Disse foregikk både på noen av praksisplassene og på høgskolen. De bar tydelig preg av å ha planlagt og forberedt seg hjemme i Arkhangelsk, med vakre nasjonaldrakter og ulike slag rekvisitter. Forestillingene på høgskolen ble holdt i kantina i lunchpausen med noen hundre studenter og ansatte som publikum. Fra studentenes side var dette ment som en takk overfor høgskolen som vertskap. I prosjektledelsen var vi svært glade for disse verdifulle initiativene fra studentene. Det gjorde dem synlige som gode ambassadører for sitt folk og skapte positiv oppmerksomhet i høgskolemiljøet. Disse tiltakene bidro også positivt til publisitet for prosjektet. Studentene var svært fornøyde etterpå, både fordi responsen i kantina var svært god og fordi høgskolens rektor deltok aktivt i arrangementene og holdt en kort takketale til slutt. Symbolverdien i slike handlinger er stor, ikke minst sett med russiske øyne.

De russiske lærerne

To av studentenes lærere fra IBU i Arkhangelsk var sammen med dem under oppholdet i Tromsø, bortsett fra en praksisperiode da en lærer var alene. De hadde en tydelig faglig rolle å spille i forhold til studentenes praksiserfaringer, og derfor ambulerte de på praksisinstitusjonene under oppholdet. Oppgaven deres var naturligvis også å fungere som støtte for gruppen og den enkelte student, og å være Pomor-universitetets representanter i forhold til oss som var vertskap for gruppen.

Disse russiske lærerne var i en litt spesiell situasjon. I et par tilfeller snakket de knapt annet enn russisk, og til tross for aktivt kroppsspråk var det vanskelig å få tilstrekkelig faglig kommunikasjon med de norske kollegene på praksisstedene. Nødløsningen ble at studentene fungerte som tolker. Det fungerte naturlig nok ganske dårlig fordi studentene hadde varierende ferdigheter i norsk. Vi i prosjektledelsen vurderte dette som en ganske uholdbar situasjon og var bekymret for at de russiske lærerne kunne oppleve det som en krenkelse av sin rolle og verdighet. De ga sjøl aldri uttrykk for noen misnøye med dette. For å bøte på språkvanskene ordnet vi likevel et par ganger møter med en profesjonell tolk, og da fikk vi en god kommunikasjon. Fra norsk side tok vi dette spørsmålet om lærernes språkferdigheter opp med ledelsen på IBU, og når det seinere kom lærere som snakket brukbart engelsk, så gikk dialogen mye bedre. På den måten fikk vi en situasjon som var et internasjonalt samarbeidsprosjekt verdig.

En av lærerne som var alene i Tromsø sammen med sin studentgruppe snakket meget godt engelsk og var svært godt faglig kvalifisert. Hun hadde utarbeidet forelesninger før besøket, og vi hadde gjort nødvendige avtaler og forberedelser på forhånd slik at hun fikk gjennomført forelesninger og faglige drøftingsmøter med ansatte og studenter både på høgskolen og på Universitetet i Tromsø. På den måten fikk prosjektet en ekstra dimensjon som vi gjerne skulle

hatt mer av. Det var fordi denne læreren hadde språklige og faglige kvalifikasjoner som gjorde denne kontakten mulig og svært interessant.

For de andre lærerne som var sammen med studentene, så ble det ikke noen tilsvarende faglig aktivitet. I ettertid er det lett å se at dersom flere av de russiske lærerne kunne spilt en mer aktiv faglig rolle, så kunne det ha gitt et viktig løft til hele samarbeidet. Det ville sjølsagt også krevd et betydelig arbeid med å planlegge og koordinere møter og forelesninger.

På den andre siden ser vi at dersom vi fra norsk side også kunne ha spilt en enda mer aktiv faglig rolle overfor fagmiljøet i Arkhangelsk under våre besøk der, så kunne det på tilsvarende måte ha styrket den faglige siden av prosjektet ganske mye.

I ettertid er det lett å se at dersom vi hadde maktet å gjøre noe mer ut av nettopp denne siden av prosjektsamarbeidet, så hadde vi hatt et enda bedre utgangspunkt for fortsatt samarbeid mellom de berørte fagmiljøene i Arkhangelsk og Tromsø.

Avslutningsseminarene i Arkhangelsk

Det har vært gjennomført et avslutningsseminar for hvert av de tre studentkullene ved slutten av det siste semesteret i studiet deres; altså i mai måned i årene 2003, 2004 og 2005. Seminaret har hvert år gått over én dag, med innlegg fra studentene, de fagansatte på IBU og de norske partene. Innleggene har dreid seg om russisk og norsk barnehage, skole og spesialpedagogikk, med vekt på problemstillinger knyttet til arbeid med utviklingshemmede barn og unge. I tillegg til dette har det selvfølgelig vært fokus på studieløpet som det aktuelle studentkullet har vært i ferd med å avslutte.

Noen eksempler på titler på innlegg: ”Erfaringer og refleksjoner etter praksis Norge”, ”Erfaringer og refleksjoner etter praksis i Russland”, ”Erfaringer med de nytdannede spesialpedagogene”, ”Nye utviklingstrekk i russisk spesialpedagogisk tenkning”, ”Brukerperspektivet i spesialpedagogikken” og ”Problemer ved integrering av utviklingshemmede barn i samfunnet: en komparativ analyse”.

Seminarene har på vanlig måte fungert som arenaer for utveksling av informasjon og synspunkter på de aktuelle temaene, og oppsummert erfaringene fra studiegjennomføringen med påfølgende diskusjon og har vært interessante for deltakerne. Det er likevel slik at når alt som sies hele tiden må tolkes, så bidrar det til noe mindre spontanitet i kommunikasjonen og til at dialogen mellom deltakerne blir noe hemmet. De forberedte innleggene i plenum har kanskje blitt litt for dominerende. På seminaret i 2004 prøvde vi å bryte med dette ved å legge inn en bolk med parallelle gruppearbeid med både russere og nordmenn i samme gruppe. De språklige utfordringene som lå i ei slik organisering gjorde at det ikke fungerte godt, og vi gjentok ikke den arbeidsformen.

På de to første seminarene var det fra norsk side bare deltakere fra de tre partene, HiTØ, Fylkesmannen og NND. Det hadde vært ønskelig med deltakere fra praksisinstitusjonene, men av økonomiske og praktiske grunner ble det ikke noe av.

På det siste seminaret i 2005 som markerte avslutningen for hele prosjektet prøvde vi å oppsummere erfaringene fra hele perioden. Til dette seminaret greide vi å få med 9 av de

norske veilederne fra Tromsø og administrativ leder fra Høgskolen. Dermed var alle de involverte partene på norsk side godt representert. Til sammen utgjorde dette en fyldig norsk delegasjon. I tillegg til selve seminaret hadde vertskapet på IBU lagt opp flere interessante institusjonsbesøk og kulturelle innslag. Opplevelsene og erfaringene fra seminaret og besøkene var lærerike for deltakerne og ga impulser og ideer til mulig videre samarbeid og nye prosjekt.

Vurdering i forhold til hovedmålsettingene

Den overordnede målformuleringen i prosjektet hadde tre ledd (jfr s.4). Når det gjelder det første leddet, så har prosjektet helt klart bidratt til å øke de norske og russiske deltakernes kompetanse på nasjonalt og internasjonalt demokratisk samarbeid. Vi har greid å fullføre et ambisiøst samarbeidsprosjekt med flere parter involvert både i Russland og Norge. I Norge er det en privat stiftelse, et fylkesmannskontor og en statlig høgskole som har samarbeidet. Det er institusjoner som er ulike i bakgrunn, arbeidsmåte og målsetting. På russisk side har det vært et samarbeid mellom et statlig universitet og en regional fylkesadministrasjon. Private idéelle russiske interessegrupper har ikke formelt deltatt i prosjektet, men i forberedelsesfasen har de i høy grad vært medvirkende til at prosjektet ble satt i gang.

Prosjektet har utvilsomt medført verdifull øving i likeverdig og demokratisk samarbeid. Når en i dette samarbeidet gjennom 8 år stadig har krysset grensen både mellom to svært forskjellige land og mellom det private-ideelle og det offentlige-formelle, så har det utvilsomt medført verdifull øving i likeverdig og demokratisk samarbeid.

Samarbeidet har helt klart også vært et bidrag til å realisere strategiske målsettinger for deltakerpartene. Både på russisk og norsk side har statlige og regionale myndigheter og private institusjoner hatt slikt samarbeid som en viktig del både av både de generelle og de mer eksplisitte målsettingene.

Det andre leddet i målformuleringen er oppfylt ved at det er knyttet nære forbindelser mellom fagpersoner og nyutdannede spesialpedagoger i Arkhangelsk på den ene siden og fagpersoner og erfarne spesialpedagoger i Tromsø på den andre siden. Den institusjonelle og den personlige kontakten mellom IBU og HiTø har lagt et grunnlag for framtidig samarbeid i form av forskning og ulike typer utveksling.

Har så prosjektet bidratt til utvikling innenfor tilbud og tjenester for funksjonshemmede i Nordvest-Russland, slik tredje ledd i målsettingen peker på? Slike tilbud og tjenester har hatt en betydelig utvikling i Arkhangelskområdet i løpet av de årene prosjektet har pågått. Det er vanskelig å si om disse endringene er like tydelige i hele regionen. Her er det viktig å huske på at vi snakker om et landområde som er nesten like stort og forskjelligartet som hele Nord-Norge og med nesten dobbelt så mye folk; Arkhangelsk by har for eksempel like mange innbyggere som Oslo. Det er uten tvil en utvikling er i gang som gradvis vil bedre levevilkårene for funksjonshemmede mennesker i denne regionen. Som vi var inne på tidligere, så skal vi ikke være så altfor skråsikre på den effekten vårt prosjekt har hatt eller vil få. Hele samfunnet i Nordvest-Russland generelt og barnehager og skoler spesielt, har selvfølgelig vært utsatt for påvirkning av ulik art og fra forskjellige hold i den tida prosjektet har foregått. Det har ganske sikkert bidratt til endringer også på dette feltet de er opptatt av, men det vet vi lite konkret om. Det vi vet helt sikkert er at studentene i vårt prosjekt har vært

de aller første med denne spesielle utdanningen i hele denne store regionen. Vi vet også at de har fått viktige impulser til sin faglige utvikling gjennom den undervisningen og de praksiserfaringene i Tromsø som prosjektet har bidratt med. I tillegg kommer den påvirkning og inspirasjon som prosjektet som helhet må ha gitt til lærere og signifikante personer i fagmiljøet på IBU i Arkhangelsk. Alt i alt må vi ha lov til å tro at dette har vært et betydningsfullt bidrag til ei utvikling som bedrer levevilkårene for de utviklingshemmede i denne delen av Russland.

Vurdering i forhold til partenes egne begrunnelser for å delta

Vi viser til de konkrete begrunnelsene slik partene sjøl har formulert det i prosjektplanen (s. 4-8), og her lar vi partene sjøl få komme til orde med sine egne vurderinger.

Høgskolen i Tromsø

For høgskolen har dette prosjektet etablert et langvarig samarbeid med Pomor-universitetet, Arkhangelsk og Nordvest-Russland. Vi har fått bygd opp et tillitsforhold mellom sentrale fagfolk og administrative ledere på de to institusjonene, med godt kjennskap til hverandre, til kultur og til fagmiljø. Det har vært et viktig bidrag i re-etablering av forbindelsen mellom Nord-Norge og Nordvest-Russland. Med dette er Russland på flere måter kommet oss nærmere og framstår nå som en mye mer aktuell part for samarbeid omkring fag og forskning. Ansatte på høgskolen og praktikere i institusjoner i Tromsø har fått utvidet sine kunnskaper om og sin forståelse av Russland og russisk tradisjon og kultur, både generelt og spesielt innenfor området barnehage, skole og spesialpedagogikk.

Gjennom prosjektet har vi etablert et personlig kontaktnett mellom fagpersoner og praktiserende spesialpedagoger i Arkhangelsk og Tromsø. Dette er en unik basis for framtidig samarbeid omkring utvikling og forskning i spesialpedagogikk og tilstøtende fagområder.

Prosjektet har fungert som et brohode for høgskoleansatte som søker kontakt med russiske kolleger og fagmiljø. Doktorgradstipendiat Ninna Garm har gjennom kontakter i prosjektet funnet fram til viktige deler av det empiriske materialet i sitt forskningsprosjekt. Roald Larsen har brukt russisk part i prosjektet for å finne fram til aktuelle russiske kolleger for faglig samarbeid omkring gamle og nye sagn i Russland og Norge, og til en annen russisk fagkollega med et samarbeid om litteraturutveksling. Prosjektmedarbeidere har vært til hjelp som tolker og i andre viktige støttefunksjoner.

Kollega Johannes Sørensen kom gjennom prosjektet i kontakt med kunstnerne Nina og Lydia Ljubinova i Arkhangelsk. Han søkte om og fikk Barentsmidler slik at de to fikk gjennomført en turne der de framførte sine program i skoler og barnehager i Tromsø. Etterpå fortsatte Sørensen samarbeidet med prosjektmedarbeider Lev Levitt og de to kunstnerne og sammen ga de ut ei bok med russiske eventyr både på russisk og norsk.

Vi har tidligere i rapporten beskrevet hvordan én av de russiske fagpersonene hadde gjesteforelesninger og faglige drøftingsmøter både på høgskolen og på universitetet. Det var særlig interessant at hun kunne bidra til en utfyllende forståelse av den russiske teoribyggeren Vygotsky som har vært mye vektlagt i våre egne profesjonsutdanninger.

Studentene i prosjektet har representert sitt universitet og sitt land på en utmerket måte, og det har vært en berikelse for miljøet på høgskolen, både faglig, sosialt og kulturelt.

Vi mener at høgskolen gjennom sitt arbeid med dette prosjektet har vist seg som en institusjon med interesse for og evne til krevende praktisk og faglig samarbeid over lang tid, og har i stor grad fått innfridd de forventningene til prosjektsamarbeidet som vi hadde formulert på forhånd. På bakgrunn av dette må Høgskolen i Tromsø for sin egen del vurdere det som et vellykket prosjekt.

Fylkesmannen i Troms

Fylkesmannens utdanningsavdeling har siden 1996 deltatt som part i NND's prosjektarbeid i forhold til spesialpedagogisk utvikling og skoletilbud for barn med psykisk utviklingshemming i Arkhangelsk (DIARUSS-programmet).

I perioden 2002–2005 har samarbeidet vært knyttet til prosjektet ”*Spesialpedagogisk kompetanseutvikling Norge–Nordvest-Russland*”, ledet av Høgskolen i Tromsø.

Med bakgrunn i Utdanningsavdelingens oppgaveportefølje, som blant annet omfatter kravet om å være generelt informert og oppdatert på skoleverket internasjonalt, og å bidra til å legge til rette for utveksling av skolefaglig kompetanse, har det vært naturlig å konsentrere vårt internasjonale engasjement til våre naboland på Nordkalotten og i Barentsområdet.

Prosjektet ”*Spesialpedagogisk kompetanseutvikling Norge–Nordvest-Russland* har innfridd våre forventninger så langt og Fylkesmannens utdanningsavdeling har opplevd prosjektsamarbeidet mellom Høgskolen og Pomor Statsuniversitet som spesielt interessant, bl.a. fordi men alt tidlig i prosjektperioden fikk etablert fagutveksling på lærernivå, samtidig som de russiske studentene gjennom sine norskkunnskaper (riktignok variable), var i stand til å kommunisere både med norske lærere og elever.

De russiske studentene som var med i studentpraksisprogrammet, var kommet med etter grundig utvelgelse på russisk side, og det er grunn til å anta at mange av disse i framtiden vil komme til å bekle nøkkelstillinger i skoleverket i hjemlandet. Sett i sammenheng med at de behersker norsk, vil de også kunne fungere som viktige kontakter med tanke på framtidig kompetanseutveksling og spesialpedagogisk forskningssamarbeid mellom våre to land.

Nord-Norges Diakonistiftelse

For Diakonistiftelsen har dette omfattende prosjektet på en meget god måte videreført og utviklet det samarbeidet stiftelsen har bygd opp i Arkhangelsk siden 1993. Prosjektet har bidratt til å realisere stiftelsens hovedmålsetting ved at den offentlige skolen i Arkhangelsk nå får kvalifiserte lærere til å forestå undervisningen av elever som trenger spesiell oppfølging. Vi registrerer også at dette har bidratt til en integreringsdebatt og -praksis i skolesammenheng slik at en del elever som tidligere ble sendt til spesialskoler eller forble uten undervisning, nå får et opplæringstilbud i vanlig skole. Vi ser også at de nye spesialpedagogene er etterspurt arbeidskraft i andre sammenhenger. For eksempel underviser en av dem som også har deltatt i et norsk-russisk ADHD-kurs, i et fengsel.

Prosjektet ble initiert gjennom et definert behov hos familier med utviklingshemmede barn og en vilje ved Pomor Statsuniversitet til å prøve å avhjelpe dette behovet. Gjennom den

brukerkontakten som dette prosjektarbeidet etablerte, er det avdekket andre behov som Diakonistiftelsen har forsøkt å bygge tiltak rundt. Det er gjennomført et 3-årig prosjekt i familierapi og et 3-årig prosjekt innenfor rettighetsproblematikk som begge profiterer på den kompetansen som dette prosjektet har bygget opp.

Gjennom den erfaring i samarbeid med offentlige instanser dette prosjektet har gitt, og gjennom den kunnskap det har gitt å arbeide prosjektrettet, har Diakonistiftelsen nå etablert et prosjektsamarbeid med Høgskolen i Harstad og har under etablering et samarbeid med Stat.ped./Nordnorsk spesialpedagogisk nettverk. Denne nyvunnete kompetanse har også bidratt ved stiftelsens deltakelse i dannelse og drift av den internasjonale allianse Impact som har bygget opp tiltak for funksjonshemmede i Baltikum, Romania, Russland og Den Dominikanske Republikk.

Prosjektet har meget sterkt bidratt til aktiviteten ved stiftelsens filialkontor i Arkhangelsk og slik trygget disse 4 arbeidsplassene.

Institutt for Barns Utvikling ved Pomoruniversitet

(Formulert med bakgrunn i notat 17.12.05. fra Professor Anatoly Griбанov.)

Studentene i spesialpedagogikk fikk i sin praksis i Norge erfaring med arbeide med utviklingshemmede barn og voksne. Gjennom denne praksisen fikk de generelt kjennskap til det norske utdanningssystemet, til de ulike praksisplassene helt konkret og til personalet som arbeidet der. De fikk konkret kunnskap om og erfaring med å arbeide i samsvar med planene for de ulike institusjonene, og med de konkrete planene for opplæringen av de ulike barn og brukere. De fikk kjennskap til relevant dokumentasjon for det enkelte barn, og fikk gjøre observasjoner både i strukturerte opplæringssituasjoner og i frie aktiviteter. Studentene fikk delta i planlegging og gjennomføring av undervisning, møter/konferanser, foreldremøter og skole- og klassearrangement.

Gjennom dette arbeidet fikk studentene utvidet sin personlige metodiske kunnskapsbase; lære nye teknikker og erfaring med musikkterapi, isoterapi, kinesioterapi, vannterapi og kombinasjoner av arbeidsformer. De fikk spesielt god erfaring fra arbeidet med å utvikle sosiale ferdigheter gjennom å inkludere barn og voksne utviklingshemmede i sosiale situasjoner.

Studentene forsøkte gjennom praksisen å tilpasse seg den nye sosiale rollen som spesialpedagog, og å utdype og befeste de teoretiske kunnskapene. De utviklet en forståelse for oppbygging og innhold i det norske utdanningssystemet. Studentenes egne praksisrapporter vitner om at de klarte å samle inn nødvendige data som så ble videre bearbeidet som en del av deres videre læring innenfor sitt studiefelt.

Gjennom praksisen i Norge fikk de et godt utgangspunkt for å kunne sammenligne det norske og russiske utdanningssystemet, med tanke på sterke og svake sider. Sett fra russisk side så var det mye å lære av hvordan det norske systemet legger stor vekt på samspillet mellom voksne og barn, der de voksne viser autentisk sosial og emosjonell opptreden, og der man fullt og helt tar hensyn til barnet som en personlighet med full rett til å få realisert sine spesielle sosiale og utviklingsmessige behov.

Det er likevel nødvendig å peke på at de språklige barrierene utgjorde en vanskelighet i samspillet mellom studentene og personalet på praksisinstitusjonene. Studentene var samstemte i ønsket om at språkopplæringen ideelt sett burde vært enda grundigere.

Alle studentene, uten unntak, utførte samvittighetsfullt sine oppgaver i forbindelse med praksisen, og de viste interesse for arbeidet sitt. Studentene fikk utmerkede karakterer som ble fastsatt på bakgrunn av omtalen fra de norske pedagogene og rapporten som den enkelte student laget etter praksisen. Ut fra dette kan man si at prosjektet som helhet var vellykket og positivt.

Etter prosjektet – Hva nå?

Prosjektet vårt har gjennom det samarbeidet som har foregått gjennom 7–8 år bygd opp kontakt, forståelse og tillit mellom institusjoner og enkeltpersoner i våre to land. I overført betydning kan en snakke om at vi har bygd ei ”bru” eller bygd opp en ”kapital”. Mange mennesker har lagt ned mye arbeid i dette og det er brukt relativt store pengebeløp. I fortsettelsen er det viktig at vi prøver å bruke det vi har oppnådd som en basis for videre samarbeid. Prosjektet som nå er avsluttet vil da fungere som en verdifull investering som kan gi god avkastning både for de institusjonene og de enkeltpersonene som har vært involvert. Dersom vi ikke greier å videreføre samarbeidet i de nærmeste årene, så kan tiden fort løpe fra oss og den verdifulle kapitalen som vi har opparbeidet kan forvitte. Nå er det selvfølgelig ikke realistisk at alle som har vært involvert i prosjektet skal fortsette å samarbeide med hverandre. Likevel er det viktig at den brua som er etablert, blir benyttet i tida som kommer på den måten at noen av oss fortsetter å samarbeide om noen av saksområdene i prosjektet og de problemstillingene som har aktualisert seg med bakgrunn i prosjekterfaringene.

Dersom vi i større grad hadde maktet å få til faglig aktivitet i tillegg til det som var direkte knyttet til studentenes undervisning og praksis, slik vi var inne på tidligere (s.17–18), så hadde vi hatt et enda bedre utgangspunkt for fortsatt samarbeid og nye prosjekt.

Likevel, når dette krevende prosjektet er gjennomført i tråd med planene og målsettingene, så har samarbeidspartene dokumentert både gjennomføringsevne og -vilje. Det er en ressurs som kan ha betydning når en skal søke om finansiell støtte til nye prosjekter.

Blant mange aktuelle områder for videre samarbeid mellom russisk og norsk side er det noen som framstår som særlig interessante. Dosent L.G. Soloviova hadde et innlegg om dette på det siste avslutningsseminaret 23. mai 2005, der hun i en grundig gjennomgang trakk fram flere temaer og områder som hun mente det burde arbeides videre med. Vi vil peke på noen få av dem her.

- Gjennom prosjektet mener noen av deltakerne å se en ulikhet i vektleggingen mellom russisk og norsk spesialpedagogisk praksis i barnehage og skole. I russisk fagtradisjon har en muligens lagt stor vekt på formell diagnostisering og målrettet trening på spesifikke faglige kunnskaper og intellektuelle ferdigheter etter strengt strukturerte planer. Den norske tradisjon har kanskje hatt en noe rundere og mer omtrentlig profil med stor vekt på det emosjonelle og sosiale og trening i forhold til dagliglivets aktiviteter. Er dette bare en tilsynelatende forskjell eller er det en reell ulikhet, og hvordan kan vi i så fall forstå den? Kan vi lære noe av hverandres ulike tilnærming på dette området, og i så fall hva? Hva kan vi lære av hverandre helt konkret metodisk og praktisk i den daglige undervisningen for utviklingshemmede barn og unge? Med utgangspunkt i disse problemstillingene ligger det mange utfordringer for et videre samarbeid både mellom praktikerne og forskerne som har vært involvert i prosjektet.
- Vi har sett at det i utdanningen av spesialpedagoger er noen vesentlige forskjeller mellom våre to land. Hovedmønstret i Russland er at hele utdanningsløpet siktes inn på det spesialpedagogiske fagområdet, mens vi i Norge vanligvis lar spesialiseringen komme som en påbygning til den generelle pedagogiske profesjonsutdanningen. Kan denne forskjellen i utdanningsbakgrunn for russiske og norske spesialpedagoger får noen konsekvenser for måten som spesialpedagoger i de to landene tenker og arbeider

på? Kan det eventuelt kaste lys over den forskjellen i spesialpedagogisk tradisjon og kultur som vi antydte i avsnittet ovenfor?

- De russiske studentene i prosjektet har i all hovedsak hatt sin praksis og sine erfaringer fra arbeid med utviklingshemmede barn i barnehage og skole. I Tromsø fikk mange av dem erfaring fra arbeid med utviklingshemmede voksne på et av dagsentrene, og de fleste studentene var et par ganger på besøk i en frivillig musikkaktivitet på kveldstid for utviklingshemmede voksne. Gjennom våre russiske samarbeidspartnere i prosjektet har vi forstått at det er et stort udekket behov for ulike typer tiltak for utviklingshemmede voksne i Nordvest-Russland. Kan russerne ha noe å lære av de tiltakene som vi etter hvert har etablert for våre utviklingshemmede voksne? Hvilke muligheter har russiske og norske utviklingshemmede voksne til aktivisering, sysselsetting, yrkeskvalifisering og arbeid? Hvordan er vilkårene for at de kan delta i sosiale og kulturelle aktiviteter, og hvilken betydning kan slike aktiviteter ha for livskvaliteten for den enkelte? Dette er et annet interessant område for samarbeid mellom våre to land, både når det gjelder vitenskapelige studier og konkrete, praktiske tiltak.
- Vi mener å ha observert noen forskjeller når det gjelder undervisning, arbeidsmåter og studiekultur i høyere utdanning i Russland og Norge. For oss kan det se ut som om russiske studenter arbeider hardere og er mer underdanige overfor sine lærere enn det som er vanlig blant norske studenter. Er disse observasjonene tilfeldige, eller er de uttrykk for reelle forskjeller? Hvordan kan forskjellene beskrives, hvordan kan vi forstå dem og hvilke virkninger kan de tenkes å ha? Hva kan vi eventuelt lære av hverandre innenfor området undervisnings- og arbeidsformer i høyere utdanning?

Med disse eksemplene har vi, ut fra våre erfaringer i prosjektet, pekt på noen områder som fremstår som spesielt aktuelle for videre samarbeid.

Det kan dreie seg om å utveksle arbeidsmåter, erfaringer og innsikt innenfor høyere utdanning rent generelt, eller mer spesielt når det gjelder utdanning av spesialpedagoger.

Det kan framfor alt dreie seg om praktisk erfaringsutveksling i daglig spesialpedagogisk arbeid, om utvikling av nye arbeidsmåter og strategier eller å skaffe fram ny innsikt og økt kunnskap på det spesialpedagogiske fagområdet – med andre ord en ny omgang ”Spesialpedagogisk kompetanseutvikling Norge–Nordvest-Russland”.

Oversikter

- Russiske lærere/veiledere ved praksisopphold i Tromsø:

- 1. kull februar 01: Lev Levitt og Andrej Yurkin.
- 2. kull februar 02: Liudmilla Mednikova.
- 3. kull november 03: Olga Sedyakina og Natalia Kuznetsova.
- 2. kull februar 04: Liudmilla Solovieva og Svetlana Verevkina.
- 3. kull november 04: Artem Podoplekin og Olga Larionova.

- Norske veiledere ved praksisinstitusjonene i Tromsø:

Borgtun skole : Jorun Standal.

Tromsdalen skole: Inger Pedersen, Karin Gabrielsen, Åge Mellem og Gørild Nicolaisen.

Prestvannet skole: Ellen Sverdrup, Ragnhild Dokseth, Kjell-Arild Karlsen, Gro Kristiansen, Ann-Jorunn Olsen, Marit R. Dahl, Åse Elin Grøttum og Liv K. Kristoffersen.

Nansenveien barnehage: Karin Aid Karlsen, Sigfrid Westerås og Egil Larsen.

Strandveien dagsenter: Mona Hansen og Annie Johnsen.

Sommerlyst skole: Therese Alstad, Kristin Martinsen, Silje Netland, Gunn Heidi Hansen og Gunnar Moldestad.

- Ansvarlige for organisering og tilrettelegging av praksis i Tromsø og gjennomføring av gjesteforelesninger i Arkhangelsk:

Høgskolelektor Johannes Sørensen, Høgskolen i Tromsø

Høgskolelektor Ninna Garm, Høgskolen i Tromsø

Høgskolelektor Magne Ånensen, Høgskolen i Tromsø

Rådgiver Rolv Johannes Jørgensen Seternes, Fylkesmannen i Troms

- Aktuelle dokumenter i prosjektet:

Prosjektplan 08.07.98

Samarbeidsavtale 22.09.98

Prosjektrapport 31.08.01

Foreløpig rapport (juni 05)

Prosjektplan 28.04.03

Referat fra prosjektet "Utviklingen av spesialpedagogikken i Arkhangelsk" fra 2002-2005.12.17. Professor Anatoly Gribanov